

Гребенюк О. С.

**Глобалізація медичної термінології як частина
інтеграційних змін в сучасному суспільстві**

*Національний технічний університет «Харківський
політехнічний інститут», Харків*

Постановка проблеми: Науково-технічна революція ХХ століття привела до інформаційного вибуху, наслідком якого став істотно прискорений і збільшений потік інформації, смисловим ядром якої є терміни. Не стала винятком у цьому плані і медична термінологія. Термінологія як відображення професійної діяльності людини в тій чи іншій галузі знань закріплює отриману в результаті цієї діяльності інформацію в системі мовних знаків, створюючи уявлення про один з фрагментів наукової картини світу. Розширення контактів фахівців-медиків різних країн робить необхідним найбільш повне володіння термінологією для професійного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій англomовних фарм-текстів показує, що проблема перекладу медичної термінології пов'язана з проблемою відтворення лексики, кліше, формул, аббревіатур, латинських словосполучень, де головною метою є точність і зрозумілість для лікарів, фармацевтів, пацієнтів. Варто зауважити, що найбільш розгалужену класифікацію термінів взагалі надає Карабан В. І. Проблемою перекладу та упорядкування медичної термінології займаються Снежик О. П., Бондар Ю. О. Термінологію фахових мов ґрунтовно досліджували українські вчені Карабан В. І., Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д., Чередниченко О. І. [2].

Глобалізація в медицині – процес перетворення медицини в явище глобального, загальнолюдського плану. У сферу медицини залучені не тільки фахівці-медики, а й парамедики, журналісти, політичні діячі. Захворювання істотно впливають на всі сторони життя людей. Медицина стає одним з найбільш потужних механізмів впливу на охорону здоров'я людей, що обумовлює зростаючу потребу в медичному перекладі високої якості і визначає **актуальність** даної роботи.

Катастрофічне зростання числа шкідливих речовин в середовищі і зростаючі «реакції» мікробного світу на антибіотики призводять до швидкого зростання числа невідомих людству захворювань і різкого ускладнення їх природи: СНІД, зростання частки онкології, епідемія туберкульозу, нові захворювання (пташиний грип, свинячий грип) та ін.

Метою дослідження є виявлення специфіки перекладу медичних англійських термінів на українську мову. Для досягнення поставленої мети у цій статті визначенні такі **завдання**: спроба аналізу найбільш складних проблем, що виникають на шляху створення глобальної мови медицини; перспектив розвитку цієї мови, а конкретніше, медичної лексики, в епоху глобалізації; визначити поняття «медичний термін»; розглянути труднощі, з якими перекладач може зіткнутися при перекладі медичних термінів.

Об'єкт дослідження: медичні терміни. **Предмет** дослідження: особливості перекладу медичних термінів.

Інтенсивний розвиток медицини, впровадження інноваційних технологій, поява безлічі нових методів діагностики і лікування,

приладів та інструментів медичного призначення не могли не відбитися на стані медичної термінології, що в свою чергу загостило проблему термінологічної грамотності сучасного фахівця. Зростання захворювань і заходів з профілактики та лікування вимагає і їх вербалізації.

Перш за все, конкретизуємо поняття медичної лексики. У медичній термінології зустрічаються різні підходи – від включення в неї тільки медичних термінів до розгляду всього різноманіття письмової та усної мови на медичні теми. У даній роботі під медичною лексикою розуміється комплекс тих лексичних засобів вираження медичних понять, які використовуються для комунікації між лікарем і його колегою, лікарем і пацієнтом, тобто сукупність медичної термінології і ті функціональні модифікатори, які використовуються для уточнення, конкретизації, розширення спеціалізації змісту термінів. Під модифікаторами розуміються функціональні варіанти терміна, що виражають позначене ним поняття іншим способом, уточнюючі, конкретизуючі термін або передаючи зміст образно. Важливим завданням медичної термінології є виявлення стійкої медичної лексики, відділення її від ситуативної, тобто визначення меж лексичного поля, придатного для використання в глобальному медичному дискурсі.

Які вимоги пред'являє практика медичного дискурсу до медичної лексики? Перш за все ця лексика повинна бути зрозуміла всім учасникам глобального медичного дискурсу. Інакше кажучи, незалежно від національної, культурної або соціальної приналежності вживання цієї лексики не повинно викликати непорозумінь,

неоднозначного тлумачення явищ, методів лікування, лікарських засобів і т. д. Тому мова медицини орієнтована на латинську та грецьку мови. Траєкторія їх запозичення проходить через англійську мову в українську. Наприклад: *insulin* (L) – *insulin* (E) – інсулін (У).

Кожна термінологія має свої понятійні особливості і специфічні мовні ознаки на морфологічному, словотвірному, лексичному, семантичному і синтаксичному рівнях. Наявність у термінологічній системі як спільних з лексикою української мови, так і специфічних характеристик передбачає двосторонню спрямованість вивчення терміна. З одного боку, предметом аналізу стають ті параметри терміна, які зближують його з загальноживаними словами, з іншого боку, інтерес викликає специфіка терміна, яка визначає його приналежність до особливої термінологічної системи.

Медичні терміни складаються з: 1) слів-термінів (кома, перикард, пневмоторакс, лейкопенія); 2) епонімів-термінів, з двох слів (помилковий паротит, хвороба Паркінсона, миготлива аритмія); 3) епонімів-термінів, з трьох слів (аденома передміхурової залози, ангіоспазм головного мозку); 4) епонімів-термінів, з чотирьох слів (антитромботична модель мітрального клапана, синдром Вольфа-Паркінсона-Уайта); 5) епонімів-термінів, з п'яти слів (облітеруючий атеросклероз артерій нижніх кінцівок, перев'язка аневризми зовнішньої клубової артерії) і т.д. до 11 слів. Далеко не всякий контекст дає можливість зрозуміти значення слова [6, с. 287].

Вивчення процесів, які відбувалися і відбуваються в медичній термінологічній системі, є важливим і актуальним, тому що кожен термін незалежно від того, в якій сфері він функціонує,

співвідноситься з поняттям, яке він позначає і зберігає його значення та є свого роду носієм знань, певної інформації про діяльність людини. Основна функція термінів в науці – фіксація знання, вираження категорій і понять, які є змістом наукових визначень. За допомогою термінів здійснюється також передача знань. Функціонування латинських і грецьких термінів обумовлено значимістю англійської мови, яка стала джерелом для українських запозичень, мовою-посередником міжнародного спілкування, так як інноваційний характер науки XXI ст. закріпив роль англомовної терміносфери як матриці глобалізованої науки.

Англійська мова займає особливе місце в світі в зв'язку з великим ареалом свого поширення, значним числом носіїв мови. Отже, причини розширення меж використання англійської мови вченими, що належать до різних культур, пов'язані з процесами глобалізації в сфері медицини та комунікативних технологій. Поряд з запозиченими термінами в мові медицини існують інтернаціоналізми. Можна сказати, що мова медицини глобально уніфікована.

Також можна сказати, що великий відсоток спеціальної лексики термінів предметних областей медицини, таких як *цукровий діабет* (ЦД) і СНІД зрозумілі в багатьох країнах: *diabetes* – *діабет*, *diabetes I type* – *діабет I типу*, *virus* – *вірус*, *insulin* – *інсулін*, *insulin pump* – *інсулінова помпа*, *Down syndrome* – *синдром Дауна*, *diabetic* – *діабетик* та ін.

Греко-латинські терміноелементи є основою медичної термінології. У предметній області медицини ЦД характерними префіксами є *hypo-*, *hyper-*, *ultra-/ultra-*, *non-*; *post-*, *sub-*, що несуть

значення простору; специфічними суфіксами для терміносистеми СНІД – *-pathy, -y, -ing, -osis, -tion*. Префікси предметної області медицини ЦД можна розділити на три групи: високопродуктивні (*hyper-, hypo-, anti-*); середньо продуктивні (*re-, post-, sub-*); низькопродуктивні (*micro-, macro-*). Суфіксальна підсистема предметної області медицини СНІД може бути представлена у вигляді наступних груп: високопродуктивні (*-ossis, -itis, -oma, -tion*); середньо продуктивні (*-ing*); низькопродуктивні (*-ize*).

У досліджуваних нами предметних областях медицини функціонують 5 грецьких терміноелементів: *anemia* – відноситься до крові (*anemia* - анемія), *logia* – відноситься до науки, вчення (*endocrinology* – ендокринологія, *diabetology* – діабетологія, *biotechnology* – біотехнологія), *logus* – вказує на спеціальність (*endocrinologist* – ендокринолог, *diabetologist* – діабетолог), *uria* - відноситься до сечі (*urine* – сеча, *urinalysis* – аналіз сечі), *podia* – відноситься до ноги, стопи (*podiatrist* – лікар-ортопед, який спеціалізується на лікуванні захворювань стоп) [1-3].

Відмінною рисою суфіксів у медичній термінології є те, що вони «передають значення, необхідні для медичної терміносистеми» [7, с. 284], тобто адресат може зрозуміти зміст терміну, знаючи значення афікса. Кожен дериват вказує на те, які мовні категорії об'єднуються в формальній структурі цього читача знака і з якими ментальними категоріями вони співвідносяться [4, с. 94]. Наприклад, суфікс *-itis* (ит) означає «запалення» (*pancreatitis* – панкреатит – запалення підшлункової залози, *blepharitis* – блефарит – враження очей).

Медична термінологія характеризується орієнтацією на латинську мову. Безперервний розвиток мови медицини обумовлено декількома факторами: 1) статусом латинської мови як загальноприйнятої мови науки і освіти в античності і в епоху середньовіччя; 2) деонтологічними принципами, бажанням лікаря приховати від хворого за незрозумілими словами реальний стан речей; 3) можливістю економії мовних ресурсів, наприклад, термін діабет висловлює понятійний зміст – порушення вуглеводного обміну, при якому не відбувається окислення цукру внаслідок недостатньої секреції підшлунковою залозою гормону інсуліну [8].

Є випадки, коли уніфікація терміносистем неможлива, проводиться їх гармонізація. Відомий термінознавець В. М. Лейчик визначає суть гармонізації наступним чином: «Не прагнучи до досягнення абсолютно однакових термінів у різних мовах, та й в різних терміносистемах, що відносяться до близьких галузей знання, фахівці-термінознавці і представники предметних наук обмежуються взаємною ув'язкою термінів і терміносистем в різному ступені ...» [5, с. 279].

Таким чином, гармонізація на сигніфікативному рівні, тобто на рівні медичних словників, є найбільш прийнятним способом глобалізації медичної лексики. Формування єдиної міжнародної термінології медицини – об'єктивна закономірність її розвитку в умовах глобалізації. Вихідним пунктом цього тривалого процесу є чітке визначення сутності і взаємозв'язку основних понять - хвороби, симптоми, методи лікування.

Література:

1. Бенюмович М. С. Новый Англо-український медичний словник / М. С. Бенюмович, В. Л. Ривкін., 2007. – 784 с.
2. . Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В'ячеслав Іванович Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
3. Глобалистика: Международный междисциплинарный энциклопедический словарь / Гл. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. – М. – СПб. – Н. – Й.: ИЦ «Эмма», ИЦ «Питер» 2006. – 1160 с.
4. Дроздова Т. В. Комплексные терминологические номинации и их когнитивные основания / Т. В. Дроздова // Non multum, sed multa: Немного о многом. У когнитивных истоков современной терминологии: Сб. научных трудов в честь В. Ф. Новодрановой. – М.: Авторская академия, 2010. – С. 302–307.
5. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти: монографія / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько – К.: Вид. дім «КМ Academia», 2000. – 218 с.
6. Караулов В.Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / В.Н. Караулов, Я.И. Реукер, В.Н. Тархов – Часть 2 – М: Высшая школа, 2001. —287 с.
7. Новодранова В. Ф. Именное словообразование в латинском языке и его отражение в терминологии. *Laterculi vocum Latinarum et terminorum* / В. Ф. Новодранова. – Рос. академия наук; Ин-т языкознания. МГМСУ. – М.: Языки славянских культур, 2008. – 328 с.

8. Сложеникина Ю.В. Терминологическая лексика в общезыковой системе / Ю.В. Сложеникина – Самара: СамГПУ, 2003. – 160 с.

Груба А. А., Купрієнко Ю. В.

Особливості перекладу зовнішньої та внутрішньої лексики з англійської мови на українську в галузі кібернетики

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком в усіх існуючих галузях. Із розвитком галузей науки і техніки також розвивається і мова, відбуваються зміни в лексичній системі мови, з'являються нові поняття. Також сучасні умови існування людини та швидке зростання нових технологій змінюють вектор спрямованості соціуму в «цифровий» світ тобто світ інтернет технологій. Основна суть кібернетики полягає в пошуку закономірностей процесів управління та зв'язку в організованих системах. Так як соціум виступає, як складна, багатофункціональна система, однією з ніш якої є працівники сфери мови, в даному дослідженні ухил інформації буде через призму розуміння професії лінгвіста.

З появою нових об'єктів, явищ та процесів з'являється потреба у їх словесному позначенні, тобто з'являються спеціальні слова для позначення понять. Такі слова і називаються термінами.